

Cvičení 1:

Práce s hojně se objevujícími pravopisnými chybami v českém jazyce.

Specifikace: cílová skupina: 9. třída; časová dotace: 45 minut; forma: práce ve dvojicích; pomůcky: počítač s internetem, Pravidla českého pravopisu, sešit na poznámky.

Cíl: seznámení žáků s problematikou korpusů, praktické osvojení vyhledávání informací pomocí korpusového nástroje SyD a rozvoj komunikačně argumentačních dovedností žáků.

Postup:

1. (12 min) – vyučující obeznámí žáky s existencí korpusů, jejich typy, významy, možnostmi atd. a názorně předvede zacházení s korpusovým nástrojem SyD včetně ukázek vyhledávání na počítači.
2. (15 min) – žáci rozdělení do počtu po dvou až třech jedincích obdrží jednu dvojici slov a postupují dle níže uvedených úkolů.
3. (18 min) – každá dvojice žáků vždy prezentuje svoje výsledky úkolů před třídou, zbylí si zapisují poznámky.

Pracovní list:

A) Jaká varianta z níže uvedených dvojic slov je spisovná? Svoji odpověď ověřte v Pravidlech českého pravopisu či Internetové jazykové příručce.

B) Odhadněte, jak se liší reálné užívání obou variant slov (spisovný i nespisovný tvar slova) v písemné a mluvené podobě. Která podoba kde převažuje? Svoje předpoklady ověřte v korpusovém nástroji SyD a zaznamenejte další výrazné zjištěné poznatky: specifikace psaného projevu (převaha tvaru v beletrii/odborné/ publicistické literatuře), mluveného projevu (převaha tvaru u mluvčích dle pohlaví, věku, vzdělání, nářeční oblasti), kolokace.

C) Zkuste zdůvodnit, proč v dané oblasti převažuje jistá varianta oproti jiné a svoje závěry prezentujte před třídou.

Dvojice slov:

velryba × verlyba

standardní × standartní

hořtice × hořčice

celer × cerel

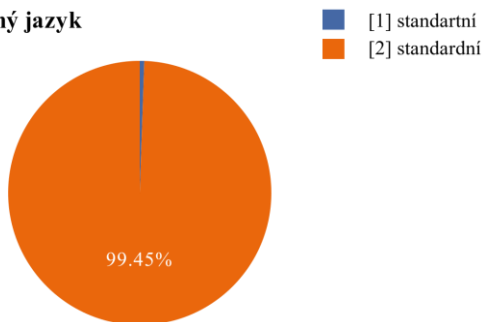
schematický × schématický

výjimka × vyjímka

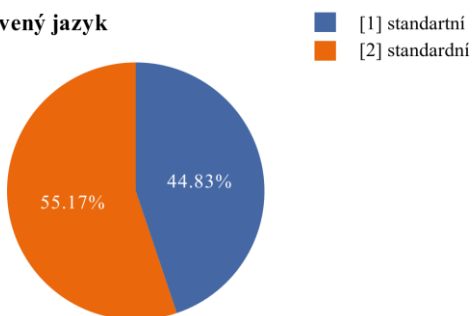
Ukázka řešení:

STANDARDNÍ × STANDARTNÍ → správná varianta je standardní (PČP)

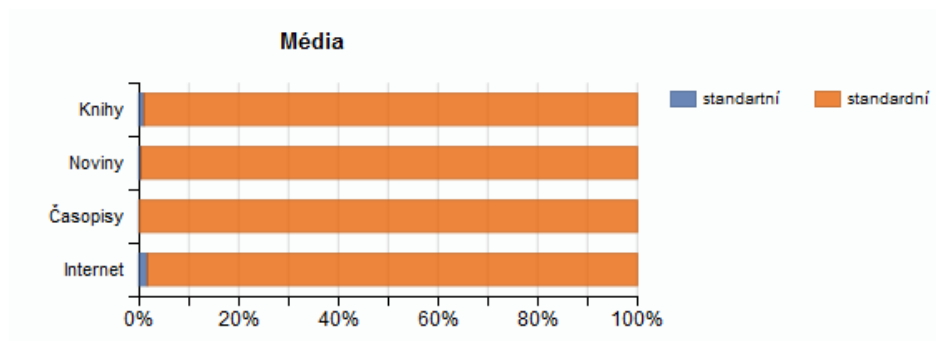
Psaný jazyk

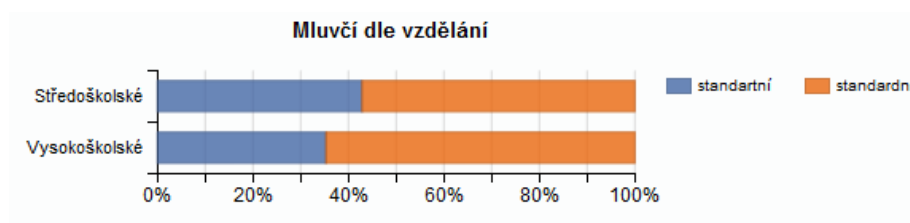
Mluvený jazyk

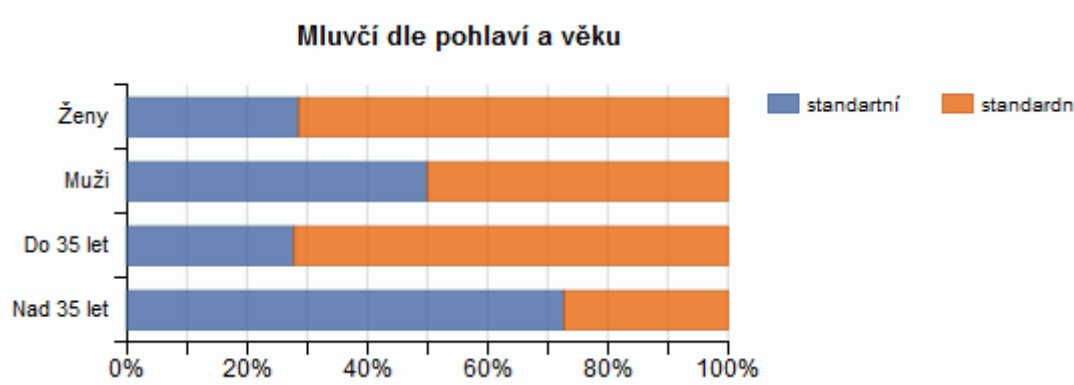
V psané podobě zcela převažuje spisovná varianta standardní, neboť většina písemných textů prochází kontrolou (odbornou či individuální). V reálné mluvené podobě se příliš nedbá na správnou výslovnost, což je důvodem téměř vyrovnaného výskytu obou podob.

Výskyt chybné varianty slova na internetu může být způsoben anonymitou článků či tím, že texty neprochází oficiální korekturou.

U osob vysokoškolského vzdělání se předpokládá vyšší užití správné podoby slova v souvislosti s produkcí odborných textů, osoby nižšího vzdělání preferují spíše jiná synonyma (běžný), u jejichž spisovné podoby jsou si jistí.

Graf může dokazovat obecně přijímanou tendenci, že se ženy obvykle vyjadřují spisovněji než muži, což platí i u výslovnosti.

Cvičení 2:

Práce s regionálně odlišnými synonymickými výrazy v českém jazyce.

Specifikace: cílová skupina: 9. třída; časová dotace: 45 minut; forma: práce ve dvojicích; pomůcky: počítač s internetem, Pravidla českého pravopisu, Slovník spisovného jazyka českého, sešit na poznámky.

Cíl: seznámení žáků s problematikou korpusů, praktické osvojení vyhledávání informací v korpusovém nástroji SyD, seznámení s dialektickými rozdíly v jazyce a rozvoj komunikačně argumentačních dovedností žáků.

Postup:

1. (12 min) – vyučující obeznámí žáky s existencí korpusů, jejich typy, významy, možnostmi atd. a názorně předvede zacházení s korpusovým nástrojem SyD včetně ukázek vyhledávání na počítači – lze zkrátit, pokud se jedná o třídu, která již s korpusy pracovala.
2. (15 min) – žáci rozdělení do počtu po dvou až třech jedincích obdrží jednu skupinu slov a postupují dle níže uvedených úkolů.
3. (18 min) – každá dvojice žáků vždy prezentuje svoje výsledky úkolů před třídou, zbylí si zapisují poznámky.

Pracovní list:

A) Odhadněte, v které části České republiky se užívají dané varianty. Která varianta je bližší spisovnému jazyku? Nebo se k němu dají přiřadit obě? Svě úvahy ověřte v PČP, SSJČ nebo Internetové jazykové příručce. K ověření využijte i korpusový nástroj SyD, pokud obsahuje pro daný jev dostatek dat.

B) Odhadněte, jak se liší reálné užívání variant slov v písemné a mluvené podobě. Která podoba kde převažuje? Svoje předpoklady ověřte v korpusu SyD a zaznamenejte další výrazné zjištěné poznatky: specifikace psaného projevu (převaha tvaru v beletrii/odborné/ publicistické literatuře), mluveného projevu (převaha tvaru u mluvčích dle pohlaví, věku, vzdělání), kolokace.

C) Zkuste zdůvodnit, proč v dané oblasti převažuje jistá varianta oproti jiné a svoje závěry prezentujte před třídou.

Dvojice slov:

1. varianta

cmunda × bramborák × vošouch × placka

hot dog × párek v rohlíku

fruko × pitíčko

žemlovka × zemlbába

závin × štrúdl

2. varianta

hrnec × kastrol × rendlík

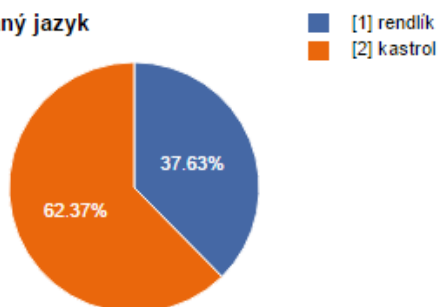
naběračka × sběračka

vařečka × měchačka

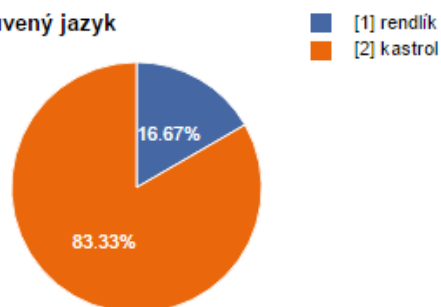
Ukázka řešení:

RENDLÍK × KASTROL (obě varianty jsou spisovné)

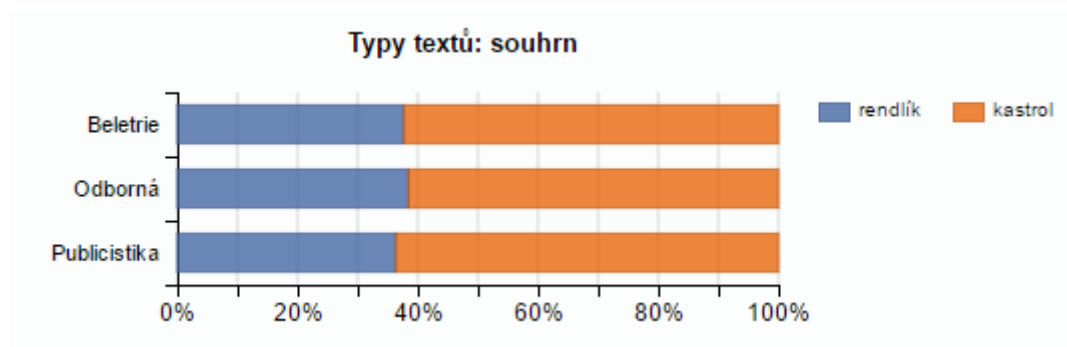
Psaný jazyk

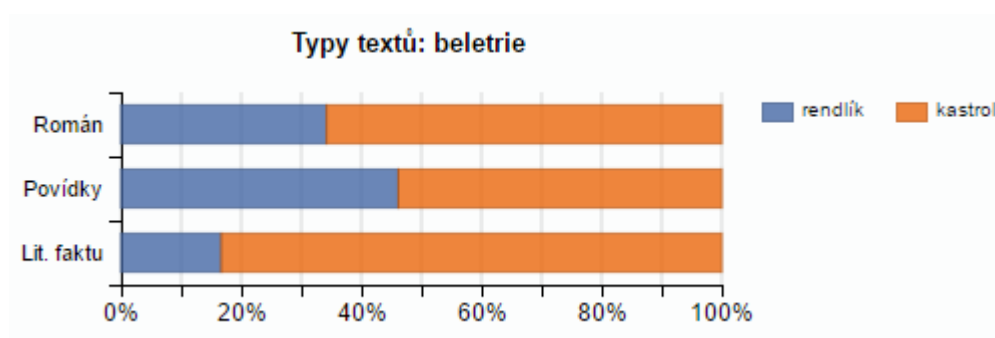
Mluvený jazyk

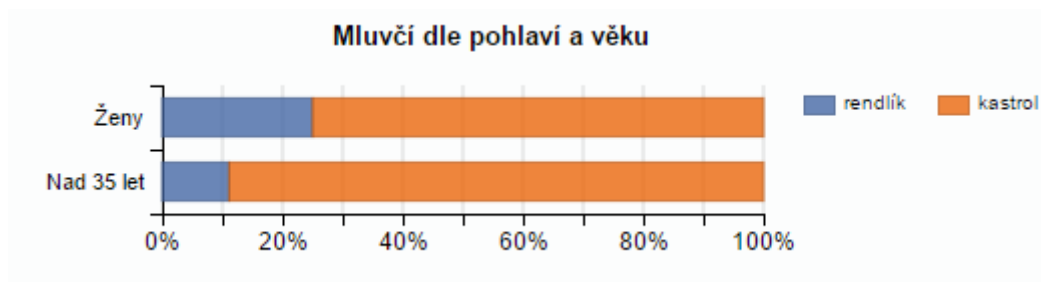
V psaném i v mluveném jazyce převládá varianta „kastrol“. V psaném jazyce jde zhruba o dvě třetiny výskytů, v mluveném dokonce zhruba o čtyři pětiny.

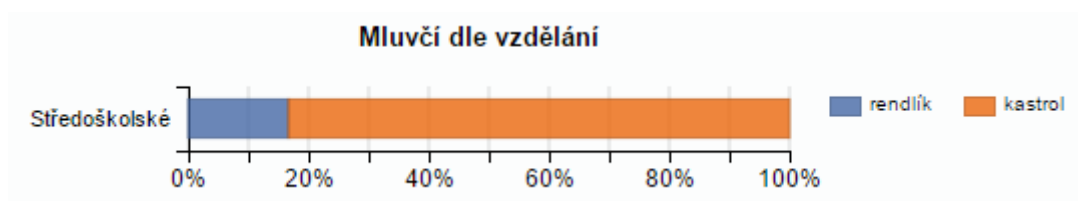
Varianta „rendlík“ se vyskytuje téměř stejnou měrou jak v beletrii, tak v publicistice i odborné literatuře.

V beletristických textech lze sledovat zvýšený výskyt varianty „rendlík“ v povídkách a mnohem menší četnost v literatuře faktu.

Ani jednu z variant korpus nezachytil u mužů a mluvčích mladších 35 let. Nabízí se genderově nekorektní vysvětlení, že vaření je čistě ženskou záležitostí a muži tudíž nepotřebují mít pojmy z této oblasti ve svém aktivním lexikonu. Mladší mluvčí preferují spíše výraz „hrnec“.

Předpokládaný vyšší výskyt u osob se základním vzděláním korpus nepotvrdil, neboť zaznamenal výskyty pouze u mluvčích se středoškolským vzděláním.